

ποιητή χρησιμοποιεί συχνά την μεταφορά για να δηλώσει εμφαντικότερα την βίωση των καταστάσεων, ενώ, αντίθετα, σπάνια συναντάμε στους στίχους του ύφολογικούς υπαινιγμούς. Από την άλλη μεριά πολλές από τις αναπαραστάσεις της γραφής του χαρακτηρίζονται από συμβολισμούς (οι τροφές, τό φώς, τό διάτρητο κορμί) αλλά λειτουργικά έναρμονισμένους με την όλη δομή του ποιητικού του λόγου. Μία παρατήρηση τέλος πού θά έκανα είναι ότι στον «Περιορισμένο Χώρο» συναντάμε περιγραφικές επαναλήψεις, πού δικαιολογούνται μέν από την έξωτερική στατικότητα των καταστάσεων πού βιώνει ο ποιητής, αλλά πού τά σημαίνουντά τους είναι όμοιοιδη καί ήδη από πριν κατακτημένα για τόν αναγνώστη.

ΣΤΑΣΕΙΣ

Άλέξης Ζήρας

ΜΙΚΡΟΣ ΑΝΑΡΙΘΜΗΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ
(μιά συζήτηση με τό Γιάννη)

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΟΖΑΝΗΣ: Φαρμακεία
Σημειώσεις, Άθήνα 1976, 16 σσ.

Ή έννατη συλλογή του Ρ. περιλαμβάνει 6 ποιήματα σε έλεύθερο στίχο. Ο τίτλος της προέρχεται από τόν Πλατωνικό «Φαίδρο», τόν διάλογο για «τό αιώνιο κάλλος της ιδέας». Τό κύριο θέμα, πού καθοδηγεί τή σύλληψη (δηλαδή τή σύνθεση) ή ένοποιητική αρχή πού διέπει τήν όργάνωση των ποιημάτων, είναι ή έννοια του χρόνου: αυτή πρέπει να είναι καί τό σημείο αναφοράς κάθε μελέτης καί αποτίμησης. Τό βιβλίο αυτό είναι μία ολοκληρωμένη σπουδή στό πρόβλημα της ιστορικότητας (αρα καί της βιωσιμότητας) του λογοτεχνικού έργου. Θά επισημάνω σε διαδοχικά στάδια ανάλυσης τήν πολυπλοκότητα καί τή συνέπεια της σπουδής.

1) Φωνολογία: ή περίτεχνη διαχείριση του φωνητικού υλικού κάνει τήν μεγαλόφωνη ανάγνωση απολαυστική καί αποκαλυπτική. Ή εύρυθμία του λόγου, πού συνιστά τήν μουσική του αξία, θυμίζει ότι μοναδική διάσταση της μουσικής είναι ο χρόνος. Κατανοούμε έτσι τήν διπλή άρθρωση του ποιήματος: γλωσσική καί μουσική, πού ανταποκρίνεται σε δυό διαφορετικές αντίληψεις για τό χρόνο: αντικειμενική (ιστορία) καί υποκειμενική (έλευθερία).

2) Λεξιλόγιο: Τό ρήμα, τό κύριο συστατικό της πρότασης (έπειδή αποδίδει τή χρονικότητά της) είναι καί στήν έπιλογή καί στήν χρήση, έξαιρετικά περιορισμένο. Άποτέλεσμα: ο χρόνος αραιώνει, αδρανεϊ: αντί να περιέχει τή δράση, αποδίδει τήν ατμόσφαιρα.

3) Μορφολογία: ο Ενεστώς καί ο Μέλλων σπανίζουν, καί οι άλλοπαλληλοι παρατακικοί καί Άόριστοι αναδίδουν ακαθόριστες μνήμες. Δυό χρονολογίες απόμειναν στήν συνείδηση: τό τώρα, καί τό τότε, πού τό προσδιορίζει. Τίς χωρίζει τομή αμετάκλητη. Τό υποκείμενο δέν χρησιμοποιεί πιά τό α'ενικό πρόσωπο της προσωπικής άντωνυμίας —μόνο θυμάται: ή κρίση του χρόνου είναι κρίση ταυτότητας, κρίση του ποιητή.

4) Σύνταξη: Ή συμπαγής κατασκευή των περιόδων προσπαθεί να υπερβεί τούς χρονικούς φραγμούς, τήν ίδια τήν πεπερασμένη φύση της, χρησιμοποιώντας τά σχήματα της επανάληψης, της επαναφοράς καί της έλλειψης. Ή συρροή όμογενών καί όμοιοτρόπων κυρίων καί αναφορικών προτάσεων, πολυσύνδετων καί αντιθετικών σχημάτων, απαλείφει τήν γραμμικότητα της εξέλιξης καί υποβάλλει τήν περιοδικότητα της ανακύκλησης καί τήν άκουστική έντύπωση της φύγκας. Ή στερεοτυπία καί ή στατικότητα αποφεύγονται με τήν επιτήδεια χρήση ισοδυναμιών («*ύστερα δύστυχος κυματισμός καί ρήμαξε*», «*καί ως μήν ήτανε νερό/ούτε*

ποτάμι ούτε λίμνη / μόνο φαρμακωμένο
από τὰ βότανα ἢ τὸ κορμί της», «σύνθετος
ὁ ἥλιος πού θά ἐρχότανε τήν ἄλλη μέρα
τὸ ἴδιο μακρινή καί ἀπροσπέλαστη/μέ τ'
ἀστέρια της σθησμένα») - ἕνα πραγματικό
παιχνίδι τοῦ νοήματος μέ τὸ χρόνο, πού
ἐπιτρέπει στοῦ νόημα νά ἐπιβιώνει καί νά
ἐπικοινωνεῖ.

5) *Σημαιολογία*: ἐδῶ ἡ πολυπληθέστερη
κατηγορία ρημάτων εἶναι τὰ κινήσεως
σημαντικά, δηλαδή τὰ κατ' ἐξοχὴν ἱστο-
ρικά ρήματα. Ἡ λειτουργία τους εἶναι νά
διαγεύονται ἀφηγηματικές προσδοκίες,
πού ἡ δομὴ οὔτε τίς ἱκανοποιεῖ οὔτε
τίς δικαιώνει: ὁ χρόνος δέν ἀρκεῖ στήν
ἀγωνία, δέν χωρᾷ τήν ἐμπειρία τῆς ψυχῆς.

6) *Θεματολογία*: Τό πρωταρχικό μοτίβο
εἶναι τὸ νερό, γνώριμη καί πανάρχαια,
λαϊκὴ καί λόγια μεταφορὰ γιὰ τὸ χρόνο.
Ὁ συνδυασμός τῆς συνεχοῦς μνείας
του (κυριολεκτικὴ «ροή») μέ τόν ἐσωτε-
ρικό κυκλικό ρυθμό τῶν κειμένων θυμίζει
τήν ἀνακύκλιση γῆς—νεροῦ τοῦ Ξενο-
φάνη. Ὁ χρόνος γίνεται ἀντιληπτός ὡς
ἀπουσία, ὁ χρόνος ἀνατρέφει τοὺς ἀνεκ-
πλήρωτους πόθους.

7) *Ποιητικὴ*: ὁ χρόνος εἶναι τὰ ὅρια τῆς
ἐλευθερίας μας, «ἡ γλώσσα εἶναι τὰ ὅρια
τοῦ κόσμου μας». Ἡ ποίηση ἀγωνίζεται
νά ὑπερβεῖ τὴ γραμμικότητα τοῦ σημαί-
νοντος, δηλαδή τὴ χρονικότητα τῆς γλώσ-
σας, νά τὴν ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς κανονι-
σμούς τῆς σήμανσης, νά κερδίσει τὴν
αὐτοδυναμία της, νά αὐτοπροσδιορισθεῖ.
Αὐτός ὁ προβληματισμός εἶναι τὸ κύριο
θέμα τῆς συλλογῆς. Τὴν αὐθεντικότητά
του πιστοποιεῖ ἡ ἀποφυγὴ συμβολισμῶν,
πού θά δημιουργοῦσαν τὴν αὐταπάτη τοῦ
«περιεχομένου» καί ἡ λειτουργικὴ πα-
ρουσία του ὡς ἀρχῆς τῆς ἐσωτερικῆς
ὀργάνωσης τῶν ποιημάτων. Ὁ προβλη-
ματισμός ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴν ὀργανικὴ
ἐνσωμάτωση τῶν δανείων ἀπὸ ἄλλα ποιη-
τικά, φιλοσοφικά, ἱστορικά κλπ. κείμενα.
Ἔτσι ὁ Ρ. ἐξαγοράζει τὸ παρελθόν τῆς
ποίησής του (αὐτὸ πού ἀποκαλεῖται ποιη-
τικὴ παράδοση) σὲ βαθμὸ πού δέν
ἐπιβάλλει τὸν φιλολογικὸ ὑπομνηματισμό:
κυριολεκτεῖ, δέν παραπέμπει.

Ὁ Ρ. γράφει ὀλοκληρωμένα ποιήματα γιὰ
τὴν ποίηση (τὸ μόνο θέμα), συνεκτικές
αὐτοτελεῖς φόρμες πού ἀπαγορεύουν τὴν
τμηματικὴ ἀνθολόγηση. Κάθε κείμενο
ἔχει ὡς πρῶτο πεδίο ἀναφορᾶς τὸν ἑαυ-
τό του, δηλαδή διεκδικεῖ τὴν δική του
χρονικὴ ἀντίληψη. Ὅμως οἱ πολλαπλές
παντοειδεῖς σχέσεις πού ἀναπτύσσονται
μεταξύ τῶν ποιημάτων, διαμορφώνουν
ἕνα δεύτερο συνθετικὸ περιβάλλον ἀνα-
φορᾶς, ὅπου κάθε ποίημα ἐντάσσεται ἁρ-
μονικά. Ἔτσι ὀλοκληρὴ ἢ συλλογὴ, ἔμ-
πρακτος συστηματικὸς στοχασμὸς πάνω
στό πρόβλημα τῆς χρονικότητας τοῦ λο-
γοτεχνικοῦ ἔργου, δικαιώνεται, γιατί ὅλα
τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπηρετήσαν τὴν ὁμορφία
καί τὴν ἀλήθεια τῆς ποίησης:

«Γέροντας τὸ δειλινὸ ἀνέθηκα/τὰ χρυ-
σαφένια φύλλα ἀστερισμοὶ πού λάμπανε/
κι ἄλλα μικρὰ μικρότατα/στό σταυροδρόμι
ἀναπάντεχα ὁ ἴδιος ποταμός/μαῦρο νερό
ὅπου δέ γνώριζε τὴ μέρα! Ὑστερα δύστυ-
χος κυματισμός καί ρήμαξε».

Βασίλης Λαμπρόπουλος

